

ДРУГОТО ЛИЦЕ НА БУНТА

София Ангелова

Вместо въведение. Юбилеят е особено време и особено пространство – на празника, на високите слова и тържествените речи, на фанфарите и цветята, на наградите и почитите. Но юбилеят, особено този юбилей, за щастие е и времето и пространството, където притесненията отпадат и можем да си позволим открито да заявим и препотвърдим това, което всички чувстваме и знаем, но което би звучало неуместно в делника:

Професор Милена Георгиева Цанева е фигура на емблематичното духовно майчинство за цяло едно литературоведско поколение. От София, през Пловдив, Благоевград, Бургас и Лондон – ние всички сме духовните деца на проф. Цанева, отгледани и възпитани от примера на нейния висок академизъм, професионална етика, трепетна грижа за по-младите и толерантност към чуждото мнение. Разбира се, като всички деца, ние често сме неблагодарни и отърничави, отклоняваме се от начертаните от нея пътища, увлечени от мощните енергии на актуални за момента литературоведски подходи или просто от симптоматиката на порастването. А тя с присъщата си душевна щедрост не само ни прощава, но и ни се радва. Защото ни гледа през очите на най-възвишената и пречистена обич – обичта на духовното майчинство.

По щастливо стечение на обстоятелствата в българския литературен живот и в историята на българската литературоведска мисъл празното място до литературната патриаршеска фигура на Иван Вазов се запълва от достойната литературоведска „матриаршеска“ фигура на Милена Цанева.

По тази причина трудният избор на тема за това юбилейно четене отвежда неизбежно към Вазов, неизбежно към „Под игото“ и, вече съвсем съзнателно, към другото лице на бунта – женското.

Свободата като отклонение. Романът „Под игото“ във всеки свой ред крепи зададената от паратекста си („Под игото. Из живота на българите в предвечерието на Освобождението“) задача. От една страна, осъществява първия по време и ненадминат по силата на своето послание в българската литература художествен експеримент на тема какво се случва с душите „под игото“. От друга – чрез органичното сливане на двете художествени линии – „битово-реалистичната и романтично-приключенската“⁴¹, задава богата и цялостна картина на българското общество в края на робството – както подготовката на бунта и апостолската мисия, така и мирния бит – теферичи и любовни триъгълници, седенки и безобидни разпри, гостувания и театрални представления, разговори в кафенето и (казано на днешен език) външно оценяване в училище, съчета-